
9286 kst.komp.
-9299
Augustianie
Biblioteka Jagiellońska

stdr0024453

Aug 9286 - 9299

M O W A

J. W. Jmci Pana CZACKIEGO Podczaszego Koronnego na Seymie die 20. 9bris 1766. A. miana.

NIe mogę nigdy bez ukontentowania czytać tego
punktu Konstytucyi Seymu Konwokacyi 1764:
A po ułatwieniu Stan Rycerski ku formowaniu
in plenaria activitate *potrzebnych y Seymom*
zwyczaynych Ustaw do Jzby Poselskiey powroci.
Nie mogę tylko żądać tey Naywyższey Szczęśliwości, ktora
nie tylko ludziom, ale y zwierzętom iest wrodzona, o ktorey
świadczy Platon, że: *wpierwszych początkach świata ta nie-*
śmiertelna istota Bostwa z śmiertelnemi się pokazała, pisze Hi-
storya Rzymska, że gdy Quinkcyusz Wodz Rzymski w podbi-
tym w Grecyi Mieście Wolność, y dawne swobody kazał ogło-
sić, tak niezmierną lud był przeniknioniony radością, że przez
dni kilka za przynagleniem głodu ledwo na potrawy patrzeć
mogł, tu nie tylko zrzenica wolności, wolne nie pozwalam
wielością głosow zaprószona, głos wolny Prawami ubeśpie-
czony Posłowi na odpowiedź przeciwnym zdaniom zabronio-
ny, nie pozwalania na głosy wolne, ktore są znakiem trwaią-
cey wolności, maią swoie względy, nie pozwalania na *turnum*,
ktory iest zupełney wolności, y *Constitutivo Reipublicæ* iedno-
myślności przeciwny żadnego nie maią; lecz głosy wolne do
Propozycyi zabierane są odrzucone, iakoby ułożenie Propo-
zycyi od Nas Stanow nie należało. Są to skutki szkodliwey wol-
ności y cnotom samym głosow większości, ktorey bez żadne-

 go

20
Aug 9294

go poduſzczenia, z własnego przeświadczenia z wieloliczných przykładów ſprzeciwiałem ſię, ſprzeciwiam ſię, y ſprzeciwiać ſię będę.

Z ułożonego przezornie prześwietney Prowincyi Litewſkiey Proiektu wieloliczne wzniosły ſię trudności, żeby Kommiſſarz nie był Poſłem, żeby Poſeł nie był Kommiſſarzem, żeby po Woiewodztwach elekcye były Kommiſſarzow, Senatorow wyznaczenie z rzędu iak *ad latus Regium*, aby na mieyſca wakuiące nie byli wyznaczeni za Reſkryptami Kommiſſarze, żeby na inne mieyſca z Warſzawy były przeniesione te obydwie Kommiſſye, ale że tylko iedna, czyli Kommiſſarz może być Poſłem rezolucyi Stanow ieſt podana, ſpodziewaiąć ſię że ieſzcze inne będą przywiedzione, lubo razem mogły być złączone dla oſzczędzenia czaſu, do tey zdanie moie otwieram.

W obronie Praw Kardynalnych używałem y używać będę, ſłow przywiedzionych z Statutow o nieodmienności wyrokow onych, iako na nich publiczna zawiſła całość, y nie mogą być naruſzone bez znacznego uſzczerbku lub upadku Narodu, lecz gdy idzie o odmienienie nowego Prawa, zkąd pewne dawnych Wolności naſtąpiłoby ubeſpieczenie, będąc w powadze ſtanowienia Praw, lub znieſienia uciemiężliwych, śmiele domowić ſię mogę, wſzakże z mniey ſłuſznych przyczyn uſtawiczne dawnych y nowych Praw widziemy odmiany, y ci ganić mi nie powinni, ktorzy naywięcey do tego przydawali y przydaią.

Przydanie Aſſeſorow do Sądow Aſſeſorſkich, y Hetmańſkich, obiecywane do Marſzałkowſkich, ieſt wprawdzie oſłabieniem powagi *Miniſteriorum pacis & belli*, ktore nie kiedy mocy Krolow zaſtawiały ſię; wſzyſtko to władzy Berła poddano, Stan Szlachecki żadney ztąd nie ma korzyści, nie wybieraiąc do tych Sądow Oſoby ſobie upodobane y znaiome, y owſzem ſtracił prerogatywę wolnego Kommiſſarzow na Trybunały Radomſkie obierania, Kommiſſye bowiem te nie tylko Podſkarbich y Hetmanow powinności wypełniaią, ale Trybunałow Radomſkich, y Kommiſſyi Lwowſkich ſprawuią obowiązki, więcey powiem, więcey ſobie pozwoloney maią mocy, iak te wſzyſtkie, y coż więcey Krol w innym Narodzie mieć może, iak władać Woyſkiem, Skarbem, y Sprawiedliwością, Kommiſſya Skarbowa krotko trwała, w Maiu Sądząca ſię, do Swiętego Jana, y nie ſprawowała ſię Seymom *de ſuis tranſactis* a zatym Kommiſſarz mogł być Poſłem.

Wnie-

Wnieſiona uſtawiczność iednych Oſob na tey Funkcyi, iak *perpetua* przedtym w Rzymie Dyktatura, ſwym okropnym grozi przykładem; ſtraſzyć nas powinna, wyimuie z rowności wynoſząc nad innych, a w tym wynieſieniu długotrwałość daiąc, zkąd pewna wzgarda y uciemiężenie innych wſpoł-Obywatelow, zaufanie w mocy tego charakteru nieznośneby czyniło krzywdy.

W Prawach Karthagineńſkich Politycy ganią, że wiele Urzędow na iednę oſobę kładziono, ktore albo ią podnoſiły przeciwko Prawu y rowności, albo ią nieſpoſobną czyniły wypełnienia obowiązkow onych. Słyſzałem że Kommiſſarze po otrzymanym kwicie, *in plena* iuż zoſtaią *activitate* wolnego mowien a y czynienia, widzę że ſię to tak dzieie, chociaż w Prawie tey nie czytam excepcyi, tylko że ſamą remonſtracyą intereſſow Skarbowych czynić mogą.

Czyliż to tak gruby Narod naſz, żeby wybrani z pomiędzy niego od Woiewodztw, rzemioſſa Ekonomicznego y Woiennego doścignąć nie mogli, czyliż zbywa po Woiewodztwach na doſkonałych y ſpoſobnych do wypełnienia tych obowiązkow Mężach, ieſt to Narod czernić, nigdy Rzeczpoſpolita dla beſpieczeńſtwa publicznego długowiecznych mieć nie chciała Sędziow, wyſtarczą Woiewodztwa, Ziemie, y Powiaty do oſadzenia Poſelſkiey, y Kommiſſarſkiey Funkcyi ludźmi cnotliwemi y umieiętnemi, napełnią potrzebuiące te mieyſca, y żadna ztąd dla Stanu Rycerſkiego nie ſtanie ſię krzywda, gdy ten lub inny te poważne oſiadać będą mieyſca, y owſzem przywroconą mieć będzie moc obierania, Senatorowie zaś y Podſkarbiowie odmieniać ſię nie mogąc, nikt by ich Krzeſeł zaſtąpić nię mogł, wyznaczeni do Kommiſſyi obydwoch, tak iak *ad Latus Regium* z rzędu, lub wybierani na Seymie *in paſſivitate* będąc, przy Materyach Ekonomicznych odprawuiących ſię, w innych *active* czynić mogą, wſzakże trzech mamy teraz zaſiadaiących Marſzałkow Trybunalſkich Senatorow ſwe Krzeſła oſiadaiących, czwarty Brat moy Staroſta Oſtrołęcki Marſzałek Trybunału Wielko Polſkiego z Stanu Rycerſkiego, bez uſzczerbku onego, ma honor ſłużyć u Tronu W. K. Mci, wſzakże po odprawioney Funkcyi Deputackiey nie wolno być obranym do niey, aż we cztery lata.

Nie traci to ſzacowney rowności, że w Sądach na uſtępy wychodziemy iako y na te Kommiſſye poſtanowione Prawa tak nakazuią, a za coż ma ſzkodzić rowności, za co ma umnieyſzać czyiey zacności, gdy iak *privatus ex Conſule Civis* po ſkończoney ſwey Funkcyi iak prywatny Obywatel Stanom Rzeczypoſpolitey odpowiadać będzie, *in paſſivitate*, wſzakże gdyby nie byli obrani Poſłami, nie mogli by ſię uchylić *de ratione villicationis ſuæ.*

21

Nie iest to kara, ale zatrzymanie w rowności Obywatela; aby ten ktory rozkazuie, rozkazuiącemu był w czasie posłusznym, na wszystkich stanowione Prawo nikogo nie uciemięża, a zatym odmiana JchMościow Panow Kommissarzow Jch sławie szkodzić nie powinna, więc stosuiąc się do Instrukcyi moiey y słuszności, wolne Woiewodztwom Kommissarzow obieranie za Posłow zostawuię, na obieranie onych na Seymie nie pozwalam, z innych miar gdy się zdaie Prześwietney Prowincyi Litewskiey Proiekt iey pożyteczny nie przeczę z exkluzyą tego punktu.

Oddział Konserwacji
Zbiorów BJ
1991 r.

